

Ghelijck ick u seggen wille van eender vrouwen die haer hert ende ghedachte ganslijc op der werelt wellust ghestelt hadde, der welcker een jonghelinck met ongheoerdeneerder lyefden seer beminde, ende si hem oock. Ende om dat si te bat ende te cloeckelijcker² met malckanderen spreken soudent, ghaf si haren man te verstante hoe si [f1v] een bevaert beloofte hadde, die si gherne voldoen wilde, dwelck hair de man, die slecht³ ende goederhande⁴ was, consenteerde oft oerloef ghaf.⁵ Aldus stelde haer de vrouwe metten jonghelinck op den wech na een stadt daer ons lieve Vrouwe patroonersse was, ende inden⁶ weghe bedreven si veel tijtcoringhen⁷ ende ghenuechten, want si daer toe meer begheerten hadden dan op God te dincken oft hen gebet te spreken. Als⁸ dan dees twee inder kercken quamen inden dienst der heyligher messen, worden si so grootelijck in hen ongheoerdineert voornemen ontsteken midts den duvel, die altijt bereet es den menschen quade wercken aen te brynghen, dat si hen ooghen, sin ende ghedachten meer gebruycten deen dander ain te siene ende teekenen der liefde te gheven dan om die messe ende den dienst Gods te aenhooren. Daer doer een selcken teeken gheschiet dat de vrouwe in snelder crancheit soe swaerlijck viel datmen niet en wiste oft si levende of doot ware. Als si dan voer doot wech ghedraghen was ende drie daghen sonder eten oft drincken lach, soe sonden haer man ende haer vrienden na haer, want si verwonderden van hair langhe toevinghe.⁹ Ende in deser crancheit docht haer dat si in visioen sach

1. [Eckrich] fol. 21a: .xxxij. De celles qui vont volentiers en pelerinages sans devocion

2. cloeckelijcker: vrijmoediger

3. slecht: onnozel, simpel

4. goederhande: goedgevolg, naïef

5. consenteerde oft oerloef ghaf: goedkeurde

6. inden weghe: onderweg

7. tijtcoringhen ende ghenuechten: vermaak en plezier

8. [Furter 1513] fol. D1v: wie eyn edele frow in eyner kilchen hynder der meß zû der erden nider fiel / vnnd mit grosser kranckheyt wart beladen / vmb das sy vnordenlich wesen gegen jrem bûlen erzeigt hatt.

9. toevinghe: afwezigheid

haer vader ende moeder, die doch lange doot waren, ende dat haer moeder haer borst toochde, seggende: “Mijn lieve dochter, hier met heb ic u gespijst ende gevoet. Bemij[n]t¹⁰ uwen heere ende uwen man, die u vander heyliger Kercken ghegheven es, alsoe lief als ghi dese borst ghehadt hebt!” Daer na seyde die vadere, docht haer: [f2r] “Mijn lieve dochtere, waerom hebdi meer liefden tot anderen dan tot uwen man? Aensiet den diepen put daer ghi inne valt, dats dat eewich vier der Hellen!” Doen sach si seer bi haer eenen diepen put daer si nalijcx¹¹ in ghevallen was. Daer na wesen haer vader ende moeder wel hondert priesters, met wit abijte ghecleet, tot haer segghende: “Lieve dochtere, wij dancken u grootelijck dat ghi dese lieden alsoe ghecleet hebt.” Daerna docht haer datsi sach onser liever Vrouwen beelde, die eenen rock ende een hemde in haren handen hiel, segghende: “Desen rock ende dat hemde hebben u bescermt dat ghi inden put niet ghevallen en sijt, hoe wel dat ghi in mijn huis spottelijck hebt aen ghebeden!”¹² Met desen bequam de vrouwe ende liet eenen swaren sucht, des de man ende haer vriende seere verbliden, segghende¹³ dat si noch niet doot en ware. Maer si was seere flau ende onmachtich van die verscrietheit die si ontfanghen hadde van tvier daer si in vallen soude. Daer om ontboot si eenen heylighen gheleerden religiosen priestere. Dien biechte si alle haer sonden ende vertelde hem oock het visioen dat si gesien hadde. Welc visioen haer de heylighe man exponeerde, segghende: “Ghi sijt God ende Sijnder ghebenedider moeder veel danbaerheden schuldich dat si uwe verdoemenesse niet begeert en hebben, gelijk dat in desen uwen visioene blijckende is. Ten eersten dat u vadere ende u moeder hen u verthoont hebben, ende dat uwe moedere gheseit heeft: ‘Mijn lieve dochter, syet dye borst daer ghy mede ghevoedt sijt gheweest! [f2v] Hebt uwen man lief ende doet hem eere als ghi deser borst ghedaen hebt!’ Dair bi suldi

10. [Vander Noot 1515]: bemit

11. nalijcx: bijna

12. [Eckrich] fol. 21c: Tu as ordi ma maison et moquee. — [Furter 1513] fol. D2r: wie wol du min huß spotlichen hast angebetten

13. segghende: lees: ziende [?] — vgl. [Eckrich] fol. 21c: Si eurent son seigneur et ses amis grant joie et virent bien que elle n'estoit pas morte — [Furter 1513] fol. D2r: des der man vnd jre fründ großlichen wurden erfroewet / vnd sahen das sy noch nit todt was /

verstaen:” sprac de heylige man, “want u de heylige kercke met uwen man versament heeft, so suldi hem lief hebben gelijk als ghi de borst uwer moedere lief gehat hebt, dwelck een ieghelijcke vrouwe haren man van Gods ende van rechts weghe[n] schuldych es, ende doer die liefde¹⁴ alle lichamelijcke liefde versaecken, ghelijck God de Heere doer Sinen eyghenen mont ghesproken heeft datmen vader en[de] moeder, suster en[de] broeder ende alle menschen verlaten sal om sijns mans wille, want ghi beyde mair een lichaem en sijt. Uwe moeder seyde ooc dat ghi uwe spise daer van nemen sout, als ghi van haren borsten ghedaen hadt. Dat es so veel gheseyt: wanneer ghy uwen man boven alle anderen lyef hebt, dat es uwe spise te nemen aen lijf, siele, eere ende goet, want dat een kint groeyt ende wast van de soetichey[t] des melcx der borst, dat bediet de grote liefde die tusscen man ende wijf behoort te sine. Waer dan sulcken liefde es, daer es de gracie Gods. Daer na, als u dan u vader seyde: ‘Waerom hebdi meer liefden ende behaghens tot eenen anderen dan tot uwen man? Siet den put! Valdi daer in, ghi valt in dat vier der eewigher verdoemenessen.’ Daer bi suldi verstaen: wanneer ghi enen anderen lie[v]er hebt dan [u]wen eyghenen man, dat ghi dan vallen sult inden put des viers der eewiger verdoemenessen! Daer na hebben si u ghehoont de priesters met witten abiten ghecleet. Dat beteekent dat ghi messen voer hen [f3r] ende voer alle gheloovighe sielen hebt doen lesen. Want sijt des zekere, ghelijck als ghi voer hen sielen ende voer alle gheloovige sielen biddet of doet bidden, desghelijck bidden si oock voer u, ende sijn seere bedroeft wanneer de gene daer ghi voer biddet, u sien inden wech der verdoemenessen. Voert hebdi onser liever Vrouwen beelt ghesien eenen rock ende een hemde inde hant hebben, tot u seggende dat den selven rock ende hemde [u]¹⁵ bescermt hebben dat ghi in den put des viers ghevallen en sijt, al eest dat ghi haer huis ghescindet ende

14. die liefde: de middeleeuwse kerk maakte een onoverbrugbaar onderscheid tussen enerzijds ‘geestelijke’ liefde (charitas, dilectio) en ‘lichamelijke’ (brandende) liefde (amor). Amor stond gelijk aan wellust, en wellust was één van de zeven hoofd- / doodzonden. De liefde tussen echtgenoten moest evenals die tussen ouders en kinderen ‘geestelijk’ zijn. Voor amor was geen plaats in het huwelijk. Een man die zijn eigen vrouw ‘bemint’, schreef Andreas Capellanus in *De arte honeste amandi*, is zijn eigen echtbreker.

15. Ontbreekt in [Vander Noot 1515] — [Furter 1513] fol. D2v: das üch der selb rock vnd hembd behu^etet haben

bespot hebt. Dat bediet dat ghi inder kercken geweest hebt ende die bevaert gedaen hebt, meer om de liefde des jonghelincx dan om deere Gods oft Sijnder ghebenedider moeder. Daerom heeft u de stemme gheroepen dat ghi daer met ghespot hebt, ghelijck oock alle deghene die sodanighen weggen ende bevaerden doen God ende Sijn ghebenedide moedere verachten, want doer anders liefde ende niet alleen doer de liefde Gods en doen si sodanighen wercken. Aldus es u oock in desen visioene te verstaen ghegheven dat ghi op dees tijt oock de self meyninghe ghehadt hebt tot vermaninge u leven te beteren. Ende ghi hebt op een tijt twee arme vrouwen een aelmoesen om godswille ghegeven, der eender eenen rock ende der ander een hemde, die u vander verdoemenessen bescermt hebben. Daerom, lieve vrouwe, suldi God den Heere lof ende danck segghen datti u uwe mesdaet soe ghenadelijcken gheopenbaert heeft ende van scaden heeft be[s]cermt. Ende betert u voertdaen [f3v] ende wacht u van selcken dwasen onghoerdineerden aen vechtinghe ende liefde met ganser begeerten, want ghi daer dore eere, siele ende lijf verliesen sout. Ende hebt uwen man lief, want ghi hem dat ghesworen ende gheloeft hebt!” Aldus onderwees ende verclaerde de helighe man der vrouwen hair visioen in sodanigher manieren als dat si haer tot een goet, duechdelijck leven bekeerde ende wederom tot ghesontheyt quam, God almachtich danckende ende lovende. Daerna ghebuerdet binnen ee[n]en halven jare dat de selve jongelinck die de vrouwe so lief gh[eh]adt¹⁶ hadde, ghelijck vo[i]rstaet,¹⁷ uut een oerloghe quam ende besocht de vrouwe ende hadde hem seer costelijck gecleet ende verchiert om datti haer te bat behaghen soude ende begonst met haer vriendelijck te spreken ende te gabberen,¹⁸ gelijck hi voermaels plach te doene. Mair si hiel haer so vremde ende weselijck¹⁹ dats hem verwonderde, ende vraechde haer bi wat saken hi haer goede ghonst verloren hadde. Si anwoerde hem: “Ick en heb geen en wille meer iemande liefde oft vrinscap te bewisen dan alleene minen eyghenen man,” hem oock vertellende tghene dat haer ghesciet was. Doin meynde hise weder tot sijnder liefden te beweghen, maer hy en conde

16. [Vander Noot 1515]: ghadt (haplografie)

17. [Vander Noot 1515]: vorrstaet

18. gabberen: grapjes maken

19. weselijck: afstandelijck

des niet ghedoen. Als hi dan haer ghestadicheyt aensach, stelde hi sijn begheren daer van ende seyde allesins van haerder grooter duecht, haer meer eeren byedende ende bewijsende dan hi oyt te voren ghedaen hadde.

Daerom es dit een goet exemple datmen gheen bevaerden of pelgrimagien [f4r] doen oft bestaen en sal om oneerbare liefde oft om wel voeghens wille, ende oock dat goet ende profytelijcken es vaders ende moeders ende anderen vrienden sielen te ghedincken ende voer dye selve sielen messen doen lesen, want si oock aen God den Heere voer u ghenade verwerven, ghelijck ghi dat ghehoort hebt. Tes oock wel ghedaen watmen om godswille doet, wantmen daer met veel ghenaden verwerven mach, ghelijck ghi dat oock vore ghehoort hebt. Des ick u noch een ander exempel segghen wille dat in eender kercken ghesciet, gheheeten tOnser Vrouwen te Schoonstadt.²⁰

20. [Eckrich] fol. 22d: Beaulieu — [Furter 1513] fol. D3r: schonstat

een beuaert beloest hadde die si gherne volder wil
de Welck hair de man die slecht ende goederhan
de was/consenteerde oft oerloef ghat Aldus stelde
haer de vrouwe metten ionghelinc op den wech
na een stadt/daer ons lieue vrouwe patroonerste
was Ende inden weghe bedruen si veel tijt troc
ghen ende ghenuecten Want si daer toe meer be
gheerten hadden dan op god te dincken oft hen ge
bet te spreke Als dan dees twee inder kercke qua
men/inden dienst der hepligher messen/worden si
so grootelijck in hen onghoerdineert voornemen
ontsteken midts den duuel/die altijt bereet es den
menschen quade wercken aen te bruyngen dat si
hen ooghen sin ende ghedachten meer gebruyctē
deendander ain te siene/ende teekenen der liefde te
gheuen/dan om die messe ende den dienst gods te
aenhooren Daer doer een selcken teeken gheschiet
dat de vrouwe in snelder cranchept soe swaerlijck
viel/datmen niet en wiste of si leuende of doot wa
re Als si dan voer doot wech ghedraghen was/cū
drie daghen sonder eten oft drincken lach Doe son
den haer man ende haer vrienden na haer/ want
si verwonderden van hair langhe toeuinghe En
in deser cranchept docht haer dat si in visioen lach
haer vad en moed/die doch lage doot war en dat
haer moed haer borst roochde seggen. Mijn lieue
docht hier mi heb ic v gespjst ende gevoet/bemite
uwē heere en uwen mā/die v vader hepliger kerc
ken ghegheuen es/alsoe lief als ghi dese borst ghe
hadt hebt Daer na sepde die vadere/docht haer

Mijn lieue dochtere waerom hebdi meer liefden
tot anderen dan tot uwen man Men liet den diepē
put daer ghi inne valt dats d; ewich vier der hel
len Doen sach si seer bi haer eenen diepē put daer
si nalijc in gheuallen was. Daer na wesen haer
vader ende moeder wel hondert priesters met wic
abijte ghedeet tot haer segghende lieue dochtere
wij danchen u grootelijck dat ghi dese lieden alsoe
ghedeet hebt Daerna docht haer dat si sach onser
lieuer vrouwen beelde die eenē rock ende een hem
de in haren handen hiel segghende Desen rock en
dat hemde hebben u bescermt dat ghi inden put
niet gheualle en sijt hoe wel dat ghi in mijn huis
spottelijck hebt aen ghebeden Met dese bequant
de vrouwe ende liet eenen swarē sucht des de mā
ende haer vriende seere verbliden/ segghende dat
si noch niet doot en ware. Maer si was seere slau
ende onmachtich van die verscrictheit die si outfā
ghen hadde vā vier daer si in vallen soude Daer
om ontboot si eenen heplighen gheleerden religio
sen priestere. Die biechte si alle haer sondē en ver
telde hem oock het visioē dat si gesien hadde Welc
visioen haer de heplighe man erponcerde segghē
de Ghi sijt god ende sijnder ghebenedider moeder
veel danchaerheden schuldich dat si uwe verdoe
menesse niet begeert en hebbē gelijck dat in dese u
wen visioene blijckende is Ten eerste d; u vadere
ende u moeder/hē u verhoont hebben ende dat u
we moedere gheseyt heeft **M**ijn lieue dochter spec
dye borst daer ghy mede gheuoedt sijt gheweest

hebt uwen man lief ende doet hem eere als ghi de
ser borst ghedaen hebt Daer bi suldi verstaē sprac
de heplige man wāt v de heplige kercke met uwē
man versament heeft/so suldi hem lief hebben/ge
lijck als ghi de borst uwer moedere lief gehat hebt
dewelck een ieghelijcke vrouwe haren man/ van
gods ende van rechts wegghen schuldich es/ ende
doer die liefde alle lichamelijcke liefde verlaecken
Shelijck god de heere doer sinen epghenen mont
ghesproken heeft Datmen vader en moeder/ sulc
en broeder ende alle menschen verlatē sal om sijn
mans wille/ want ghi bepde mair een lichaem en
sijt Owe moeder sepde ooc dat ghi uwe spise daer
van nemen sout/ als ghi van haren borsten ghe
daen hadt Dat es so veel gheseyt. Wanneer ghy
uwen man bouen alle anderen lpef hebt/ dat es u
we spise te nemen aen lijf siele eere ende goet Wāt
dat eē hint groept ende walt van de soetichēpt des
melc der borst/ dat bediet de grote liefde die rustcē
man ende wijf behoort te sine Waer dan sulcken
liefde es daer es de gracie gods Daer na als v dā
v vader sepde waerom hebdi meer liefden ende be
haghens tot eenen anderen dan tot uwen man/
siet den put/ valdi daer in/ ghi valt in dat vier der
eewigher verdoemenessen. Daer bi suldi verstaē
Wanneer ghi enen anderen liener hebt dan uwē
epghenen man/ dat ghi dan vallen sult inden put
des viers der ewiger verdoemenessen Daer na
hebben si v ghetjoont de priesters met witten abi
tē ghelect/ dat beteekent dat ghi messen voer hen

ende voer alle ghelouighe sielen hebt doen lesen/
want sijt des zener ghelijck als ghi voer hen sielen
ende voer alle ghelouige sielen bidder of doet bid
den/des ghelijck bidden si oock voer u Ende sijn see
re bedroeft wanneer de gene daer ghi voer bidder
v sien inden wech der verdoemenessen Doert heb
di onser lieuer vrouwen beelt ghesien/ eenen rock
ende een hemde inde hant hebben/ tot u seggende
dat den seluen rock ende hemde bescremt hebben/
dat ghi in den put des viers niet ghevallen en sijt
al eest dat ghi haer huis ghesinder en bespot hebt
Dat bediet dat ghi inder kercken geweest hebt en
die beuaert gedaen hebt/ meer om de liefde des iō
ghelincz dan om deere gods oft sinder ghebenedi
der moeder. Daerom heeft u de stemme gheroepē
dat ghi daer niet ghespot hebt. Ghelijck oock alle
de ghene die sodanighen weggen ende beuaerden
doen. Sod ende sijn ghebenedide moedere verach
ten Want doer anders liefde ende niet alleen doer
deliefde gods en doen si sodanighen wercken. Ald?
es u oock in desen visioene te verstaen ghegheuen
dz ghi op deestijt oock de self meyninghe ghehadt
hebt tot vermaninge v leuen te beteren Ende ghi
hebt op een tijt twee arme vrouwen een aelmoese
om godswille ghegeuen/ der eender eenen rock en
der ander eē hemde/ die v vander verdoemenesse
bescremt hebben. Daerō lieue vrouwe/ suldi god
den heere lof ende danck segghen/ datti v uwe mes
daet soe ghenadelijchen gheopenbaert heeft/ ende
van scaden heeft bescremt. Ende betert v voertdaē

f ij

ende wacht v vā selchen dwāsen onghoerdineer-
den aen wechtighe ende liefde/met ganser begeer-
ten/want ghi daer dore eere siele ende lijf verliesen
sout Ende hebt uwen man lief/want ghi hem dat
gheswoeren ende gheloest hebt Aldus onderwees
ende verclaerde de heilighe man der vrouwe hare
visioen in sodanigher maniere als dat si haer tot
een goet duechdelijck leuen bekeerde/ende wederom
tot ghesontheit quam/god almachtich danckede
ende louende Daerna ghebuerdet binnen eenen
haluen iare dat de selue iongelinck/die de vrouwe
so lief ghadt hadde/ghelijck voerstaet/wt een oorlo-
ghe quam ende besocht de vrouwe/ende hadde hē
leer costelijck geleet ende verchiert om datti haer
te bat behaghen soude/ende begonst n; haer vrie-
delijck te spreken ende te gabberen/gelijck hi voer
maels plach te doene Maer si hiel haer so vremde
ende wescelijck dats hem verwonderde En vracht
de haer bi wat saken hi haer goede ghonst verlore
hadde Si anwoerde hem ick en heb geenē wille
meer iemāde liefde oft vrinscap te bewisen dan
alleene minen epgheuen man/hez oock vertellen-
de tghene dat haer ghesiet was Doin meynde hi
se weder tot sijnder liefden te beweghen/maer hi
en conde des niet ghedoen Als hi dan haer ghesa-
dicheyt aensach/stelde hi sijn begheren daer van.
Ende sepe allefins van haerder grooter duecht
haer meer eeren byedende ende bewijfende dan
hi opt te voren ghedaen hadde Daerom es dit een
goet exēple datmē gheē beuaerde of pelgrimagie

doen oft bestaen en sal om ouerbare liefde oft om
wel voeghens wille Ende oock dat goet ende pro-
fytelijckē es/vaders ende moeders ende anderen
vrienden sielen te ghedincken/ende voer dye selue
sielen messen doen lesen. want si oock aen god den
heere voer u ghenade verweruen/ghelijck ghi dat
ghehoort hebt Tes oock wel ghedaen watmē om
godswille doet/wantmen daer met veel ghenadē
verweruen mach/ ghelijck ghi dat oock voereghe-
hoort hebt Des ick u noch een ander exempel seg-
ghen wille dat in eender kercken gheschiet ghehee-
ten tonser vrouwen te schoonstadt. Tghebuerde
inder seluer kercken dat een gheheeten ppro/met
eender vrouwen onder enen outaer vleeschelijcke
werckē de. Die wert in selcker manierē geplaecht
dat si op malchanden bleuē/sonder van een te con-
nen scepden Ende bleuen also den heelen dach dat
se menich mensche sien mochte Mits den welckē
men processie gaen moeste/ende god den heere bid-
den dat hise ontslaen wilde dat so des auons ghe-
sciede Ende men moeste de kercke weder wijē En
der seluer vrouwen sette men ter penitencien drie
sondaech na deēdande naect om de kercke te gane
haer met roorden slaende/ende haer sonden betren
ende ieghelijcken openbaren Daerom eest goet dz
men inder kercken repn ende deuoet si Daer van
ick u te dier mepninghen noch een exempel seggē
wille dat binnen corte iaren indē lande van pitou
gheschiet es